

Gettóvirágok

A középkori zsidóüldözések során világgá szört spanyol zsidók. Kis, balkáni városokban még ma is élnek ősök gettóéletét. Nyomorúságuk, tudatlanságuk, elesettségük, minden képzeletet felülmúl. Az alábbi életkép egy ilyen balkáni nyomortanyát vetít elénk.

Ott született a Csiflik udvarán és Leának nevezték el. Ott nőtt fel a Csiflik nagy zsúfoltságában. Egyedülségre, elhagyatottságra azután igazán nem panaszkodhatott. Hiszen apja és anyja mellett ott aludtak a szoba macskakövezetén, testéhez szorulva és azt jó istállómeleggel ajnározva, testvérei is. Az egyik bátyja, Mesulám már asszonyt hozott magának, a kis Szol-t, a szomszéd szobából, az amál' Méir leányát és mert keresete azokban a napokban nagyon leapadt s a Csiflikben sem akadt több üres szoba, odahozta őt is és éppen a kis Lea mellé fektette a szalmára, mert szégyellős volt a kis Szol s Lea volt a szobában a legkisebb. Ott mellette szülte Szol a kis Dáriót is és Lea akkor tágranyílt szemmel nézte Szol halálos vergődését és rettenetesen eltorzult véres ágyékát. Már rég elfelejtette a szörnyű jajveszéklést és csak néha-néha, nyugtalan éjszakákon, álmolta fel a rettenetes képet újra maga elé a mélyből. A kis Dárióval éppen tizenegyen voltak a szobában, amit a tizenegy test teljesen kitöltött úgy, hogy csak szerenesének mondhatták, hogy bútorzat nem volt benne, hiszen éjjelenként kirakhatták volna az udvarra. Nem, a házimunkában aztán igazán nem törték magukat össze. Sem Diána, az anya, aki csak szombatonként nem mosott a családra, sem testvérei, a sudár Ráchel, a kis Estrelia, Sarina, avagy Estera. Volt még egy nővére a kis Leának, az elsőszülött Bienvenida, de ő már átköltözött a Csiflik egy másik szobájába, az újságárús Avram fiához, a villanyszerelő Nisimhez és csak látogatóba jött át hozzájuk. De volt Leának gyerektársasága is bőven. Hiszen Sarina és Estera sem nagyon vállalták őt még túl és bátyja, Leon, is ott játszadozott még sokszor vele szabad idejében az udvaron. De hiszen mindezt az emberpalántát csak az ő szobájuk adta. De a Csiflik udvarának mint ezt már Lea akár álmából ébredten is, el tudja mondani, összesen tizenhét ilyen szobája van és minden szobából nyüzsgöve özönlenek az udvarra reggelenként a napra-éhezett emberpalánták. Nem kell persze gondolni, hogy a Csiflik rettentő nagy, hatalmas kastély. Nem, egyáltalán nem. Egyenesen nevetséges volna ilyet állítani. Még elszégyelné magát. A Csifliknek nincsenek is magasra törő vágyai és csak azon igyekszik, hogy addig össze ne roppanjon ki-kihulló részei dacára sem, amíg egyszer, talán, talán századok múlva, de talán holnap már, felfüstölik minden poloskájával, tetűvel és malária-szúnyogjával egyetemben és napos terraszokra telepítik át az összes Esztrellákat és Dáriókat. De addig igazán nem szabad nagyon ficánkolnia, mert, ha egy napon fáradtan összeroskadna, ugyan hová telepedne át a Méirek, Szolok és

Hajimek és Bienvenidák meg Lúnák sokasága. A Csiflik külöben sem nagyon ficáncol már. Vagy kétszáz esztendeje, hogy összeácsolták deszkatestét valamelyik török bég jobbágyai részére és ilyen tisztos korban még egésszéesebb tüdővel sem illik már ficáncolni.

*

Az öreg Mordecháj már délután négykor hazajött aznap. Igaz ugyan, hogy az ilyen késő őszi napokon, amikor már rég nem aludhatnak a ház előtt, az ucca macskakövezetén, de bevonatnak már újra a szobába és megpróbálnak ki a talajt, kifosztított spárgára az azuapi mosás darabjait, a piros dzsempereket és kék ciceruhákat és amikor már bizony a téli tüzelő beszerzése is gondokat okoz, hiszen más városrészekben már régóta vígan tüzelnek, míg itt hidegen munkálkodott a szoba közepén a nyitott mangál, amit egy szemétdombon talált petróleumos-kannából csinált a Mesulám; szóval az ilyen késő őszi napokon már korán esteledik és a sötétség nem is alkalmas nagyobb terhek cipelésére. Mégis roszkedvűen tért meg Mordecháj, az öreg amál, és morogva igyekezett kiegyenesíteni görbeedt, rosz derekát. Még a megszokott köszönést is elfelejtette beléptekor, hiába hallatszott feléje a család kórusa:

— Salom! ?)

Estrella, aki nagyon megértette az öreg roszkedvét még azt is odakiáltotta: hazak!) de éppen ezzel robbantotta aktivitásba az öreg Mordecháj gomolygó agygözeit. Hirtelen szitoközönnel támadt a gyerekekre, akik egész nap csak lebzselnek és mindent az apától várnak, de elvetemültek, nem tisztelik már sem a szülőket, sem a munkaadókat, sem a rabbit, sem a hatóságokat. Isten büntetése ez a nyomor. Az elrugaskodott fiatalság vétkeinek büntetése az apákon és gyermekeken harmad- és negyediziglen úgy, mint írva vagyon. „Hazak!“ Ellenkezőleg! Hétrét kell görbülni a hatalmasok előtt, ha élni akarunk ezen a földön ezrediziglen.

De Estrella, az emancipált ifjak csiflikbéli 15 éves képviselője odavágta az öreg Mordechájhoz:

— Tiszteltük és megalázkodtunk a szülők és munkaadók előtt, amíg függünk tőlük, amíg eltartottak. Ha nem tudod biztosítani a megélhetésünket, nem is követelhetsz tiszteletet és alázatot!

Mordecháj rárobbant a fiatalok seregére, ütötte-verte, zútvágta őket, ahol csak érte, de a szoba körülötte hirtelen kiürült, csak a tízéves Lea és az öreg Diána maradtak körülötte. Leroskadott most Mordecháj a rothadt szalmára és kifúltan sóhajtozott: más idők voltak, emlékszel-e még Diána, a mi fiatalságunk idején. És emlékeztek a régi szép időkre, amikor a gyerekek az apáknak az asszony a férjének, a férjek a rabbinak az uccán is kezetesőkoltak; amikor oldalt lapultak a falhoz a felnőtt férfiak is a feje alatt, hosszú kaftánjukban, ha munkaadó, vagy hatósági hatalmasság került eléjük az uccán.

— Csak a kis Lea maradt meg nekünk, csak ő a mi alázatos,

szerény lányuk. — dűnyögte az öreg, görnyedt Mordecháj, — azért Isten büntetése rajtunk, azért nincs munka és kereset.

Diana félve kérdezte:

— Semmi? Semmit sem kerestél?

— Két dinárt. Csak álltam a hídon, dideregtem, álldogáltam. Nincs, nincs munka. A fiatalok sem kerestek máma három-négy dinárnál többet. És aztán: Hazak! Még fűtőanyagot se hoztak a hegyekből.

★

Sarina, meg Estrella Ráchel nyomdokait követték, beálltak szolgálólánynak. Estrella tovább inaskodott a masamód boltban. Lea is kimaradt aznap az iskolából, minek a Leákuak az abc tudománya, amikor címehetnek a Dáriokkal és Hájimokkal a temető melletti szemétdombra. Amikor a napi turkálásért, konzervdobozok, rongyok, esontok kiválasztásáért ők is hazavihetik este a maguk dinárját. Lea dolgozó, kereső nővé serdült és kezét csókolta, híven az apai intelmekhez, a munkaadónak, hogy hosszú életű legyen e földön, e földi paradicsomban. Lea kislánysága, fejtelesen, rosszul táplált tíz éves lányka volt, akár a Csiflik többi puce-palántája, de csodálatosképen megőrizte még, magas kora dacára is, arca rózsáit, fekete szemének tűzét, koromhajának göndörségét. Sem pattanások, sem orbánc, fekélyek vagy vadhús-gumók nem éktelenítették el arcát s arca rózsája csak jobban elütött fehér, halvány, sáppadt arebőrétől, amelyen szinte ültöttek az apadt véredek. Szorgosan túrták fürgé kis kezeeskéi a fagyott szemétdombot. Nagy kincsekről álmódzott, amiket majd ő fog feltárni a zuzmarás bányából, hogy hazavigye őket és megörvendezesse a mogorva Mordecháj és gyerefantáziáját sorvadó álmait beletúrta a fagyott göröngyökbe. De tarisznyája még üresen fityegett a vállán és a piacra küldött társak sem tértek még vissza elhullajtott főzelék-szilánkokkal.

— Kalarábét „találnának“, — sóhajtott fel Mois. — olyanok vannak a piljár⁶⁾ Dávidnál, akár a fejem!

Lea épen pár lépést távozott a szemétdombról, amikor jólöltözött úr fogta át didergő, kéken-gémberedő ujjait.

— Gyere velem, kis lánykám, ne fagyoskodj itt hiába!

Lea megszeppenve nézett fel a bácsira, de látva, hogy a kézcsókolandók osztályába tartozik, illedelmesen kezét csókolta. A kötelességérzet mégis megszólalt benne.

— Nem hagyhatom itt a munkát.

— Mennvi a napszámod?

— Egy dinárt kapok.

— Megkapod. — mosolygott az úr, — és nem kell felvérezned fagyott ujjacskáid. Kapsz egy dinárt. Csak egy félórára jöjj el hozzám.

Lea arca felragyogott a esábitó ajánlatra és illedelmesen indult el a jólöltözött úr oldalán.

★

Ráchel 17 éves sudár lánnyá serdült és épen 8 éve

szolgálták már ki a nagyságák rigolyáit. A nagyságák konyhái és a Csillik maláriafészke között oszlott meg hosszú kilenc éve és a Bienvenida most született kis Áronját olyan hevesen szorította kebléhez, hogy Bienvenida gyászában is felnevetett.

— Agyonszorítod még! Ha annyira kell, hát szerezz magadnak kis Áronkát!

Ráchel boldogan pirult el, ahogy maga elé képzelte a saját kis Áronkáját, de azután szomorúan mondta.

— Hogyan fogod táplálni? Nisimet agyonsújtotta az áram. Te még gyengélkedsz. Nem is állhatsz később se munkába a kis Áronnal a kebleden.

És Ráchel szerzett tejet a kis Áronnak és kis ingeket is és nagy magához szorította a kis árvát, hogy Bienvenida komolyan féltette erős karjaitól. Azután boldogan futott ki a havas, holdvilágs éjszakába.

*

A bögre tejek és a kis ingek elmaradtak és Bienvenida csodálatos változásokat észlelt Ráchel sudár testén. Nem szólhatott róla anyjuknak, mert éppen belépett a vén Mordecháj és area örömet sugárzott.

— Ma jó napom volt! Gesztikulált és kifeszítette rossz derekát. Egy költözködésünk volt. Öt dinár jutott rám és semmiért két dinár külön keresetem is volt. Hitközségi választások voltak és a milliomos Kalderon két dinárt adott, hogy rászavazzak!

Elégedetten dörzsölte kezeit bütykös ujjáival, jólesően vakarta meg levetett bakkancsának nyomait a lábán, amikor Ráchel bedobbant és jajveszékelve dobta magát a piszkos szalmára.

Bienvenida feléje borult, de mikor kiküldte a szobából a többieket, akkor is csak keveset tudhatott meg az őrzöngő Ráchel-től, akinck testéből ömlött a vér.

— Nem mondom meg a nevét. Nem vehet el, nincs keresete. El kellett hajtanom a kis Áront, öthónapos drága magzatomat.

És fetrengett és nyivákolt és testéből buzgott, szökőkutatott a piszkos szalmára a vére.

*

A kis Lea testét csúnya kiütések lepték el. Szép arcrozásai lefogyadtak és bogárszemének tüze kialudt. Az ingyen-orvos vonogatta a vállát.

— Szifilisz.

És kidobta Diánát és Leát a rendelőből.

És még aznap felháborodva mesélte az esetet a kávéházban, barátjának, a jólöltözött úrnak.

— Gondold csak el a zsidősöpredék kihívó arcátlanságát! Tán nyolc éves vakares és szifilisz van. És még eljön és mutogatja!

*

Estrella Ráchel temetése után a fiatalok klubjába sietett s

az általános salom kiáltásra könnyes szemekkel, ökölbeszorított kezét magasra emelve kiáltott vissza:

— Hazak! Légy szilárd!

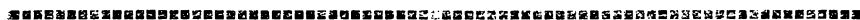
Lőrinc Péter

1) amál: hordár

2) Köszönés = békesség!

3) az ifjúság köszönési módja. Annyit jelent: légy szilárd!

4) piljar: kofa

A gyarmati kérdés

„A német népnek — írja Hitler a Mein Kampf-ban — nincs joga gyarmatokra mindaddig, míg összes fiait közös államba nem gyűjti. Ha a harmadik birodalom határain belül lesznek az összes németek, láthatóvá válik majd, hogy Németország nem bírja őket eltartani, és akkor majd magától értetődő lesz hogy idegen földterületeket követeljen”. Nemrégiben Göbbels az új német biblia fenti kinyilatkoztatását a következő szavakkal egészítette ki: „Nem tudunk sokáig úgy élni, mint most. Az egész világ bőségben él, mi pedig szegény nép vagyunk. El kell, hogy ismerje mindenki jogunkat és szükségünket a gyarmatokra annál is inkább, mert azok rabolták el tőlünk, akiknek azokra nincs szükségük

Nem ütött-e az óra, hogy életbe lépjen az „idegen földterületek birtokbavételének követelése”? A Népszövetségből való kilépés után, a Versailles-környéki szerződések megszegése után, a Rajna-mentő remilitarizálása után „az összes németek szuverenitásáért” folytatták a harcot. Gyakorlatban ez a harc Saar visszacsatolását, Ausztria és a szudéta vidék bekebelezését jelentette. A Mein Kampf programja igazi német pontossággal valósul meg. A „Volk ohne Raun” („A hely nélküli nép”) életteret teremt magának. A szeptember 30-iki események nem jelentik a német területi követelések végét. A szudéta vidék bekebelezése Hitler szerint az utolsó területi követelés volt Európában. Ma Németország egyre fenyegetőbbben és hangosabban gyarmatokat követel magának.

Gyarmatok tekintetében Németországnak mindig nagy nehézségei voltak. Ilyen irányú terjeszkedését akkor kezdte el amikor a gazdagabb földeket más erősebb „gyarmatosító népek” már birtokukba vették. 1876-ban Anglia és Franciaország nagy gyarmatbirodalom felett rendezkedtek. Németországnak ebben az időben egyáltalán nem volt még gyarmata. A gyarmatbirodalmak kialakulását a következő pár szám mutatja:

	Anglia		Franciaország		Németország	
	Km2 millió lakos		Km2 millió lakos		Km2 milliólakos	
1876	22.5	251.9	0.9	6.0	—	—
1914	33.5	393.5	10.6	55.5	2.9	13.6